

Hasses dagbok

Distribution: Svenska Filminstitutet

Text: Klas Viklund

Utgiven av Svenska Filminstitutet

Om handledningen

Den här handledningen vänder sig till dig som ska se och diskutera filmen *Hasses dagbok* tillsammans med en grupp barn i mellanstadieåldern. Tillsammans med en presentation av filmen och dess upphovsmän finner du här förslag till vad man kan samtala om och göra efter filmvisningen.

Hasses dagbok är en humoristisk och underfundig filmberättelse om en åttaårig son till ett par alkoholiserade föräldrar.

Öppna gärna samtalet med att tala om er gemensamma reaktion på filmen: Vad skrattade ni åt? Vad var det som verkade kusligt? Fanns det möjligen någonting som var svårt att förstå?

För den som söker stöd och inspiration till ett fördjupat samtal om alkohol och alkoholism ber jag att få rekommendera ett kapitel i Barbro Lindgrens utmärkta bok "OBS! Viktigt!" (Liber Läromedel, Lund 1981) där Barbro Lindgren på ett enkelt och självklart sätt tar upp både barns och vuxnas förhållande till alkohol. Henens text går att läsa högt, både i sin helhet och i kortare delar, men den kan framförallt fungera som en guide för den som ska ta upp detta svåra ämne med en grupp barn och tycker sig sakna "de rätta orden".

I Bibliotekstjänsts lilla skriftserie "Tala med barnen om..." medverkar i tredje boken (Bibliotekstjänst, Lund 1983) Rolf Lundqvist med en orienterande essä om vilka böcker som finns på temat alkohol. Hans bidrag avslutas med en diger litteraturhistoria innehållande tips på både skönlitteratur och fackböcker för såväl barn som vuxna.

Innehåll:

Filmen och dess upphovsmän

Samtal och aktiviteter efter filmvisningen

Produktionsuppgifter

Filmen och dess upphovsmän

Hasses dagbok är resultatet av ett fruktbart samarbete mellan filmanimatören Johan Hagelbäck och författarinnan Siv Widerberg. Filmen berättar om Hans Henrik Olsson, en åttaårig son till ett par alkoholiserade föräldrar. Han skriver regelbundet dagbok och genom hans korta, slagkraftiga dagboksanteckningar får vi en inblick i hans vardag och de funderingar han har kring allt som sker omkring honom.

Filmen producerades ursprungligen som en TV-serie för barn- och ungdomsredaktionen vid Sveriges Television Kanal 1 där den premiärvisades i fem stycken åtta minuter långa avsnitt under nyårshelgen 1991.

Till grund för filmen ligger Siv Widerbergs bok "Hasse", som utkom på Rabén och Sjögrens förlag 1983. Boken har hunnit få två uppföljare i de båda böckerna "Hasses andra bok" och "Hasse och den rosa pantern", vilka publicerades 1984 respektive 1985. Johan Hagelbäck fick kontakt med Siv Widerberg när han ombads illustrera den första boken om Hasse. Sedan dess har Johan Hagelbäck funderat över hur han bäst skulle kunna förvandla Siv Widerbergs böcker till tecknad film.

Denna film som Johan Hagelbäck gjort grundar sig på den första boken om Hasse. Johan Hagelbäck har bytt ut Hasses dagboksanteckningar mot drastiska barnteckningar. Dagboken har blivit ett skissblock där Hasses ord förvandlats till bild. Samtidigt som en ung pojkröst läser de ursprungliga dagbokskommentarerna på ljudbandet växer Hasses teckningar fram inför våra ögon och blir till rörliga bilder.

Siv Widerberg har genom sina många böcker gjort sig känd för sitt starka engagemang kring barns och ungdomars villkor i samhället. Hennes texter bygger ofta på grundliga efterforskningar och rikliga läsarkontakter. Så är också fallet med Hasse som har sin upprinnelse någonstans i det tidiga 1980-talet. Siv Widerberg berättar:

- Det hela började i Härnösand en gång när jag var där och höll poesiverkstad. Då träffade jag en flicka som hette Maria Wikén. Hon berättade att hon skrev dagbok. Jag frågade om jag kunde få läsa något, men det fick jag absolut inte göra. Jag lämnade henne ändå min adress och bad henne fundera på saken. Sen reste jag hem till Stockholm och plötsligt en dag som kom det tio kilo dagböcker med posten från den här flickan i Härnösand. Jag läste och läste och inspirerades av hennes sätt att skriva. Mina texter byggde jag upp kring sånt jag läst och hört på annat håll. Men jag blandade också in en del egna barndomsminnen. I Hasse finns till exempel ett avsnitt är Hasses syster kastar en lökströmmingsstjärt på honom. Den lökströmmingsstjärten kastade egentligen min syrra på mig när jag var liten.

Siv Widerberg fascinerades av dagböckerna från Maria Wikén så till den grad att hon ringde upp en lärare som hade en tvåa dit Siv Widerberg fick komma och diskutera dagboksskrivande med eleverna. Alla i klassen skrev dagbok en tid och Siv Widerberg fick läsa alla barnens dagböcker, utom från en pojke som ansåg att det han skrivit var allt för hemligt. Barnen fick skriva om allt möjligt; godis de tyckte om och födelsedagspresenter de fått. Utifrån det materialet började sedan Siv Widerberg skriva sin egen bok.

Den bok som började växa fram hemma hos Siv Widerberg var en ren lattjobok, fylld av dråpliga och pricksäkra dagboksformuleringar av typen: "Idag hittade jag 25 öre. Synd att det inte var en krona."

- Medan jag arbetade slogs jag av tanken, att så här kan man ju inte hålla på och skriva bara för att det är kul. En bok måste innehålla mer, berättar Siv Widerberg. Sedan en tid tillbaka hade jag funderat på att skriva någonting kring ett fotografi jag sett i Kamratposten. Det hade funnits i anslutning till en intervju med en man som satt i fängelse. Fotot föreställde den här mannen som barn, en vek och känslig liten pojke. Jag hade klippt ut bilden och satt upp den vid skrivbordet. Nu förstod jag att det var den här pojken dagbok jag skulle skriva.

Siv Widerberg började om från början och varefter berättelsen tog form förändrades både historien och huvudpersonen. Det blev varken spex eller svårmod, utan den unge pojken visade sig vara ett maskrosbarn, en stark och livskraftig individ som växte med sina svårigheter och trots allt lyckades ändå stadigt med båda fötterna på jorden.

-Man kan bli stark, trots att man tvingas vara med om svåra saker, säger Siv Widerberg. Nu när vi gjorde film på Hasse var jag noga med att den pojke som läste speakertexten hade en hes och sträv röst. Jag ville att det skulle höras att Hasse varit en person som fått skrika mycket.

Hasses daabok har varit ett ovanligt filmprojekt för Johan Hagelbäck. Normalt när man gör tecknad film arbetar man med en skapad historia där man försöker avbilda den yttre verkligheten så realistiskt som möjligt. Men i det här fallet var utgångspunkten en annan människas teckningar. Vi får se ett antal dagboksblad där det inte görs någon hemlighet av att bilderna är tecknade. Genom dessa bilder får vi möta en persons egen, högst subjektiva upplevelse av tillvaron. Det är sällan man på film får komma så djupt under huden på en annan människa.

- De bilder som barn gör är fullkomligt okränkbara, säger Johan Hagelbäck, man kan inte använda omdömen som bra eller dåligt när man tittar på dem. Bilderna är exakta och saknar

allt det tillgjorda. Ungarna väljer ut det de tycker är viktigt och ritar det i enorma proportioner, sen struntar de i resen. När jag arbetade med *Hasses dagbok* fick jag koncentrera mig oerhört hårt på att inte göra någonting slentrianmässigt. Jag fick passa mig så att jag inte föll för ingivelsen att dra en snygg linje.

Grundmaterialet till filmen består helt och hållet av Hasses inre dialog. Där finns väldigt få beskrivande element. Hasse nämner aldrig sådana triviala saker som "Vi stod i köket" eller "Vi satt vid matbordet". Texten går rakt på väsentligheterna: "I natt drömde jag om pappa." "Mamma kom inte". Med utgångspunkt i detta nakna och självutlämnande språk har Johan Hagelbäck skapat filmens naivt avväpnande teckningar.

Med *Hasses dagbok* har Johan Hagelbäck gjort en underfundig och stämningsfull bildberättelse med en allvarlig och inkännande humor av ett sällan skådat slag. För den som bara mött Johan Hagelbäck genom senaste årens *Charles Nonsens* och *I skog och mark* kan det vara svårt att förstå att det rör sig om samma upphovsman. Tycker inte Johan Hagelbäck att han slösat bort sin talang på att göra minutskämt för TV?

- Tvärtom, minutskämt är min talang. Som person och konstnär kan man ju ha flera olika sidor. Att man har en glättig sida, en kiss-och-bajs-sida eller en enkel skämtsida utesluter ju inte att man kan engagera sig i mer komplicerade sidor av livet. Med *Hasses dagbok* har jag gjort något som markant bryter mot vad jag sysslat med närmast före. Men som svar på frågan kan jag berätta att jag gjort tecknad film långt före *Charles Nonsens*. Både utifrån egna och andras idéer. Men efter att i flera år ha ritat mumindjur och Alfons Åberg kände jag att det bara inte gick att sitta och rita andras bilder längre. Jag var helt enkelt tvungen att göra någonting som bara var mitt eget, och så föddes *Charles Nonsens* och en hel rad andra lite crazybetonade kortfilmer.

Johan Hagelbäck tycker att det är spännande att arbeta med projekt inom skilda områden eftersom de i olika erfarenheterna berikar varandra. Arbetet med crazy-filmerna har lärt Johan att de mest lyckade skämten innehåller ett visst mått av allvar, ett omkastat perspektiv som ger åskådaren en ny insikt. När det sedan blev dags för *Hasses dagbok* har Johan kunnat väva in en viss typ av skämt som kan hjälpa åskådaren att sätta sig in i Hasses situation.

Samtal och aktiviteter efter filmvisningen

Berättelsen om Hasse behandlar många viktiga frågor om barns utsatthet och känsloliv. Som vuxen får man vara lyhörd över vad barnen vill och behöver tala om efter filmen och inte gömma sig bakom ett färdigt frågeformulär. Med denna reservation följer här några förslag till vad ett samtal om Hasses dagbok skulle kunna kretsa kring.

Hasse och hans närmaste

Be barnen beskriva Hasse. Vilken slags pojke är han? Vilka människor finns med i hans funderingar? Hur är Hasses förhållande till sina föräldrar, systemen Ilja, fröken, mormor och fosterföräldrarna i Jämtland? Har Hasse någon person att tala med om det som är viktigt i livet? På vilket sätt kan man säga att dagboken kommer att ersätta en sådan kontakt?

Hasse och hans pappa

Pappan är en viktig person i Hasses liv. Pappan finns ständigt med i Hasses drömmar. Hur känner sig Hasse när pappan tar honom med på fotboll? Vad tycker Hasse om pappan när han lovat gå på fotboll, men istället super med sina vänner? Det är av pappan som Hasse får sin dagbok och sin ficklampa. Ändå tycker Hasse att pappan är dum. Vad tror ni Hasse helst av allt vill ha av sin pappa?

Hasse och Leffe

Vad får vi veta om Hasses kamrat Leffe? (Han äter snor, smygröker, snattar och har en storebror som sitter i fängelse). Vad känner Hasse inför Leffe? Leffe tycker att det är barnsligt att skriva dagbok, berättar Hasse. Har det någon betydelse för Hasse vad Leffe tycker? Vad är det som bestämmer vad som är barnsligt och inte?

Hasse och den hemliga dagboken

"Den här dagboken tillhör Hans Henrik Olsson. OBS! Om Du läser den är du dödens lammunge", skriver Hasse i sin dagbok. Hasse anförtror dagboken många av livets hemligheter. Han skriver om sådant han inte vill att andra ska få veta. Finns det saker man funderar över som man inte vågar gå med till andra människor? Vad är det för hemligheter Hasse filosoferar över? Hur ska man göra för att få klarhet i svåra frågor om rädslor, ensamhet och sex ifall man inte vågar tala med någon om det?

Hasse och dagbokens bilder

Via dagbokens bilder får vi i finurliga förtydliganden veta en hel del om hur Hasse känner, saker som han aldrig skriver rakt på sak. Vad berättar bilden av Hasse vid telefonen när mamma ringer och säger att hon fått ett jobb (och Hasse växer - "Men det är inte säkert" - och Hasse krymper) om Hasses självkänsla? Minns ni tanten utan ansikte som kommer och ser till Hasse den natten mormor bryter benet? Eller när Hasse och hans syster städar lägenheten efter föräldrarnas stora gräl och lägenheten blir så fin som om den vore riktad med linjal? Eller frökens näsa som växer ut till ett illrött frågetecken när hon snokar efter upplysningar om Hasses mammas arbetslöshet? Vad berättar dessa bilder om hur Hasse uppfattar situationerna?

Hasses drömdjur

Hasse drömmer om att han vore en gepard. Varför då? En gepard springer fortast i världen. Vad är det Hasse skulle vilja springa ifrån, tror ni? "I natt drömde jag att jag var en gepard. Jag sprang så fort att jag flög", säger Hasse i filmens slut när han åker hem från Jämtland med tåget. Vad är det han övervunnit, som gör att han känner sig så lätt till mods?

Hasse och fosterföräldrarna

Vad tror ni Hasses tid hos fosterföräldrarna betytt för honom? Hur förändrade Hasse sin syn på fosterföräldrarna? Hur behandlade fosterföräldrarna Hasse när han rymde till källaren och sedan blev hittad? Kan ni finna både fördelar och nackdelar i att Hasse under en tid varit tvungen att lämna sina föräldrar?

Hasses framtid

Hur slutar filmen? Hur tror ni att det går för Hasse? Det har varit en svår tid, men han har ändå blivit omhändertagen. Hur tror ni att det går för Hasses kompis Leffe? Hur tror Hasse att det kommer att gå för Leffe?

Hasses dagbok väcker många frågor om vad alkohol är, hur alkohol påverkar oss och hur man ska ställa sig till att använda alkohol. Detta är ett känsligt område eftersom man här kommer in på frågor som många av oss vuxna aldrig lärt oss ta ställning till. Det finns därför en utbredd rädsla hos oss vuxna att tala med barn och ungdomar om alkohol, men samma rädsla omfattar även andra livsfrågor typ sex och samlevnad. Ett sätt att komma runt denna rädsla är att uppriktigt anförtro barnen vad du känner inför dessa frågor.

Varför dricker människor alkohol?

Det finns någonting i öl, vin och sprit som kallas alkohol. Det är ett ämne som påverkar hjärnan så att den kopplar av. Motgångar i livet kan kännas lättare, man blir mindre rädd och vågar öppna sig lite mer när man får lite alkohol i kroppen. Många unga människor börjar dricka alkohol i tonåren. Det är alltid när man varken är barn eller vuxen. Man känner sig annorlunda och osäker och tycker att man behöver bli lite modigare för att till exempel kunna få kontakt med en tjej eller en kille som man gillar. Berätta om något av de tillfällen då du själv druckit alkohol och resonera om anledningen till det.

Självkänsla och alkohol

Människor som dricker alkohol gör det ofta för att övervinna en dålig självkänsla. (Detta att man inte tror att man är värd någonting). Tala om hur människor kan få dålig självkänsla, till exempel genom det som händer hemma, i skolan? Bland kompisar när man leker och idrottar? Vad är det som ger bra självkänsla? Hur kan man hjälpa människor till en bättre självkänsla så att man inte behöver dricka för att till exempel våga umgås och dansa när det är fest?

Alkoholberoende

När man druckit alkohol under en tid får kroppen ett behov av alkohol. Kroppen har vant sig och vill ha mer. Man blir svag och darrig och måste dricka. Alkoholen är beroendeframkallande. Det finns andra saker som också är beroendeframkallande, till exempel cigaretter och narkotika, godis och mat. Ibland kan man känna sig tvingad att gå och småäta lite när man känner sig ensam och ledsen. Det kallas för att tröstäta. Att dricka sprit ger också en slags tröst, men är oändligt mycket farligare. Alkoholen skadar organ i kroppen och bedövar hjärnan så att man inte vet vad man gör. Tala om hur människorna i Hasses närhet reagerar på alkohol. Människor som är beroende av alkohol och som vill bli av med detta brukar behandlas med ett ämne som heter antabus. Det är det ämnet som Hasse syftar på när han talar om medicinen som hans mamma får och som heter någonting på "buss".

Vad människor behöver

Att dricka sprit är ett dåligt sätt att ta itu med svårigheter om man har problem. När vuxna människor som har ansvar för barn och familj gör det får det som i Hasses fall ödesdigra konsekvenser. Alla människor möter svårigheter i livet, vi är bara lite olika utrustade för att tackla dem. Hur kan vi hjälpa varandra till det självförtroende som krävs för att vi ska våga gå ut och söka hjälp hos andra när vi behöver hjälp och stöd? Vad är det som är viktigt i livet och i våra kontakter med andra människor? Har vi kunnat lyssna och förstå varandra under det här samtalet? Har vi lärt oss något, delat förtroende och kommit närmare n? Varför? Varför inte?

Filmen *Hasses dagbok* är en utmärkt inspirationskälla för egen textproduktion och stimulerar till att föra egna dagböcker under en tid. En viktig sak att göra klar för eleverna innan man låter dem sätta igång är om det de producerar är avsett att lämnas in eller läsas upp - eller om texterna får förbli deras egna, privata hemligheter.

Föra dagbok

Prova att föra dagbok under en tid. Den som inte är intresserad av att i dagboksform föra "kassabok" över livet kanske kan hitta andra sätt, Många skriver dikter, komponerar musik och sätter egna texter till. På vilket sätt kan olika verksamheter av det här slaget sägas hänga ihop? Vad är det som händer i huvudknoppen när man sitter ned och funderar över sin dag, hur man känner och mår?

Måla ett dagboksblad

Måla ett dagboksblad som handlar om en händelse som alla i klassen var med om igår eller på rasten. Berätta om bilderna för varandra och lägg märke till hur olika man kan uppfatta det som händer.

Skriv ett brev till Hasse

Lek med tanken att Hasse finns och att ni kunde skicka ett brev till honom. Vad skulle det brevet kunna innehålla? Vad skulle ni berätta för honom? Vad skulle ni fråga honom om? Vad skulle ni uppmuntra honom att göra i framtiden? Skriv brevet!

Ta reda på mer om alkoholism och den hjälp som finns att få

Tag kontakt med länkarna eller en annan nykterhetsorganisation och hör efter om ni kan få träffa någon som är villig att berätta om sitt alkoholmissbruk och vägarna ur det. Fråga på socialkontoret om ni kan få kontakt med vuxna som arbetar som fosterföräldrar och ifall ni kan få skicka dit några att intervjua dem. Finns det en kurator eller psykolog på skolan så låt några gå på studiebesök dit, titta på kontoret och ställ frågor om vad han eller hon har för sig.

Produktionsuppgifter

Regi:	Johan Hagelbäck
Manus:	Johan Hagelbäck efter Siv Widerbergs bok "Hasse" (Rabén & Sjögren, 1983)
Produktion:	Johan Hagelbäck Tecknad Film, Sverige 1990 för Sveriges Television Kanal 1 Barn och ungdomsredaktionen i samarbete med Norsk Rikskringkasting
Bild och	
Animation:	Johan Hagelbäck
Foto (animation)	Monica Carlsson
Foto (live)	Peter Östlund
Klippning:	Johan Hagelbäck
Negativklippning	Tomas Liljestrand, SVT laboratorium
Musik:	Hans Arnbom, Johan Hagelbäck
Dialoginselning	Johan Hagelbäck, Gertrud Widerberg
Ljud:	Johan Hagelbäck
Mixning:	Sven-Erik Jansson
Hasses röst:	Ola Elsnert
Speltid:	34 minuter
Format:	35 mm
Sverigepremiär	30.3.1991, Stockholm
Censur:	Barntillåten
Distribution:	Svenska Filminstitutet

